

Sygn. akt I CZ 51/13

POSTANOWIENIE

Dnia 21 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

w sprawie z powództwa K. P.
przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Centralnego Zarządu Służby
Więziennej
o zadośćuczynienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 21 czerwca 2013 r.,
zażalenia strony pozwanej na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 8 stycznia 2013 r.,

uchyla zaskarżony wyrok pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

Uzasadnienie

Powód K. P. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od Skarbu Państwa - Centralnego Zarządu Służby Więziennej kwoty 200.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci godności, prawa do intymności i prywatności w czasie pobytu w jednostkach penitencjarnych w latach 2000-2010.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 14 marca 2012 r. oddalił powództwo i odstąpił od obciążenia powoda kosztami procesu, uznając, że roszczenie powoda obejmujące okres pobytu w jednostkach penitencjarnych do 16 kwietnia 2007 r. uległo przedawnieniu, zaś w pozostałym zakresie nie zostało udowodnione. Wyrok ten zaskarżył apelacją powód.

Sąd Apelacyjny, wyrokiem zaskarżonym zażaleniem uchylił wyrok Sądu Okręgowego, zniósł postępowanie poczynając od dnia 8 października 2010 r. i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. U podstaw tego orzeczenia, wydanego na podstawie art. 386 § 2 k.p.c., legło stwierdzenie - z urzędu (art. 378 § 1 k.p.c.) - nieważności postępowania, wynikającej z pozbawienia powoda możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) wskutek niedoręczenia mu postanowienia z dnia 7 października 2010 r., oddalającego wniosek o ustanowienie pełnomocnika.

W zażaleniu na powyższe rozstrzygnięcie strona pozwana, reprezentowana przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, zarzuciła Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 386 § 2 w związku z art. 379 pkt 5 i art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c. i wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy temu Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu apelacyjnym sąd drugiej instancji, kontynuując postępowanie przed sądem pierwszej instancji, rozpoznaje sprawę na nowo w sposób - w zasadzie - nieograniczony (art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c.). W konsekwencji, w razie uwzględnienia apelacji - z reguły - zmienia zaskarżony wyrok i orzeka co do istoty sprawy (art. 386 § 1 k.p.c.). Uchylenie zaskarżonego wyroku połączone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sądowi

pierwszej instancji dopuszczone zostało jedynie w przypadkach określonych w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Kontroli prawidłowości takiego orzeczenia służy zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Ocenie Sądu Najwyższego może być poddana jedynie trafność zakwalifikowania wskazanych wyżej przypadków jako przesłanek uzasadniających wydanie orzeczenia kasatoryjnego.

U podstaw zaskarżonego wyroku legła konstatacja, że postępowanie przed Sądem pierwszej instancji toczyło się w warunkach nieważności od dnia następnego po wydaniu nieprawomocnego postanowienia oddalającego wniosek powoda o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, gdyż wydane w tym przedmiocie orzeczenie nie zostało doręczone wnioskodawcy. Trafnie zarzucił skarżący, że stwierdzone przez Sąd Apelacyjny uchybienie obowiązkowi doręczenia powodowi postanowienia odmawiającego ustanowienia pełnomocnika nie stanowi dostatecznej podstawy do uznania, że strona ta została pozbawiona możliwości obrony swych praw.

W judykaturze przyjmuje się, że pozbawienie strony możliwości obrony skutkujące nieważnością postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.) występuje wówczas, gdy strona, wbrew swej woli, z powodu wadliwych czynności procesowych sądu zostaje pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutki tego uchybienia nie mogły być usunięte w dalszym toku postępowania przed wydaniem wyroku w danej instancji (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 czerwca 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975, nr 3, poz. 66, z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220, z dnia 10 stycznia 2001 r., I CKN 999/98, niepubl., z dnia 10 lipca 2002 r., II CKN 822/00, niepubl., i z dnia z dnia 24 lutego 2011 r., III CSK 137/10, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2002 r., II CKN 399/01, niepubl.). Konieczne jest zatem dokonanie oceny, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, oraz, czy pomimo zajścia tych okoliczności strona mogła bronić swych praw. W razie kumulatywnego spełnienia tych przesłanek należy uznać, że strona została pozbawiona możliwości działania (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 lipca 2009 r., II PK 13/09, nie publ. i z dnia 19 lipca 2012 r., II UK 336/11, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje zapatrywanie, aprobowane przez skład orzekający, zgodnie z którym odmowa uwzględnienia przez sąd wniosku strony o ustanowienie dla niej adwokata lub radcy prawnego nie może być oceniana, jako powodująca nieważność postępowania z powodu pozbawienia możliwości obrony swych praw (zob. wyroki: z dnia 16 lutego 1999 r., II UKN 418/98, OSNP 2000, Nr 9, poz. 359; z dnia 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00, niepubl.; z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, niepubl. oraz postanowienia: z 14 stycznia 2009 r., IV CZ 106/08, niepubl. i z dnia 3 sierpnia 2012 r., I CSK 106/12, niepubl.). Tylko wyjątkowo dopuszcza się możliwość kwalifikowania odmowy przyznania pomocy prawnej z urzędu bądź nierozpoznania wniosku o taką pomoc jako powodujące nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw. Dotyczy to szczególnych sytuacji, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 marca 2005 r., III CK 533/04, niepubl., z dnia 25 maja 2005 r., I CK 773/04, niepubl., z dnia 8 grudnia 2009 r., I UK 195/09, niepubl. i z dnia 28 marca 2012 r., II UK 167/11, niepubl.).

W rozpoznawanej sprawie taka szczególna sytuacja nie wystąpiła. Podejmowane przez powoda czynności procesowe nie wskazują ani na nieporadność, ani na nieznaną zasad postępowania. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie przytoczono żadnej okoliczności przemawiającej za konkluzją, że niedoręczenie postanowienia o odmowie ustanowienia pełnomocnika pozbawiło powoda możliwości obrony swych praw. Wniosek taki Sąd Apelacyjny wyprowadził niejako automatycznie ze stwierdzenia, że Sąd Okręgowy dopuścił się powyższego uchybienia. Przesłanka ta - w świetle powołanego stanowiska judykatury - nie stanowi jednak wystarczającej podstawy do uznania, że wystąpiła przyczyna nieważności postępowania przewidziana w art. 379 pkt 5 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3, art. 108 § 2 i art. 398²¹ k.p.c.).

